

הסיכום והניתוח ממערכי השיעור לסיפורי עגנון.

פרנהיים / ש"י עגנון

הספור פרנהיים הוא ספור על משולש-אהבה קלאסי בין גבר ואשתו, ומי שביניהם: קרל נייס, אהובה לשעבר של אינגה.

שני חברים יצאו לטיול בהרים כשקרל כרע נפל במפולת, ונחשב למת. חברו פרנהיים נושא את אהובת-חברו, אינגה, לאישה מתוך ידיעה שקרל נייס מת. פרנהיים הולך למלחמה ונופל שבו. חוסר הידיעה עליו ועל גורלו, משאירים את אינגה בודדה ועגונה בעצם. עד שלפתע חוזר לחיים קרל נייס "המת" בשמן שביו של פרנהיים, ומפיע כמושיע שיגאל את עגינותה ועצבונה של אינגה, מה עוד שהיה אהוב-נעוריה לפני שפרנהיים נשא אותה לאישה. גם גואל אותה מעגינות וגם מחזיר לחייה את האהבה הנושנה. פתרון אידיאלי לאינגה ולקרל נייס, אך לא לפרנהיים. כרגיל בספורי עגנון, ש"הפתרון" והתיקון לעול ולפגימה, אינו פתרון אלא מפח-נפש לגיבור הספור.

ההיצג (תצוגה, אקספוזיציה)

מקום ההתרחשות: בבית הקיץ של משפחת שטיינר, שם עברה אינגה לחופשת לתקופת החגים. ולשם נסע פרנהיים, כאשר לא מצאה בביתם כשחזר משביו. השוערת מוסרת לו את המידע העקיף על המוצאות את אינגה. הבית המשותף לשניהם סגור ונעול בפניו, ועליו לנסוע לבית השטיינרים למצוא את אשתו.

זמן ההתרחשות: הזמן לאחר חזרתו של פרנהיים מהשבי. השבוי החוזר לביתו ומשפחתו. במקום למצוא בית-חם ואוהב. משפחה השמחה לקראתו ושחרורו מהשבי – הוא מוצא בית נעול, אישה רחוקה ושוערת עוינת. אף אחד לא חיכה לו ברציף הרכבת. והוא צריך לנסוע לחפש את אישתו בבית-גיסו וגיסתו. חזרתו נעשית בתקופת החגים, כלומר – סוף חודש אלול וחודש תשרי.

גבור הספור: פרנהיים. כבר מראשית היחסים בין החוזר מהשבי לאדם הנחות ממנו, כמו השוערת בבית דירתם, אנו חושפים את העוינות והדחיה ממנו. השוערת מתייחסת לפרנהיים בזלזול (ע"פ שפת גוף – "שילבה את ידיה על כרסה" וע"פ נימת הדיבור שלה "באמת באמת"). למרות הזלזול כלפיו היא מכירה במעמדה ומכנה אותו כ"אדון פרנהיים" או כביטוי של התגרות. היא שמוסרת לו מידע לגבי מקום מוצא אשתו. ש"אינגה עם האדונים הישראליים-יהודיים. גם ביחסם של השטיינרים אנו רואים את נחיתותו של פרנהיים. אשתו לא מצפה לו, וברגע שנודע לה על "תחייתו" של קרל נייס, עזבה הכל ומתכוננת לחזור לזרועות אהובה הישן. פרנהיים אדם שבור, פגוע נפשית ופיזית. פיזית מבחינה אובייקטיבית. פצוע מלחמה, שבוי לשעבר. הוא פגוע נפשית מיחסם של אשתו, אחותה ובעלה ואפילו השוערת. אפילו תינוקו מת ולא ידע מזה, אלא מפיה של השוערת. אפילו על יחסה של אישתו כלפיו, על שלא חיכתה לו, נודע לו מפי השוערת בדבור מזלזל: "לא חישבה שצריכין למפתחות". והדלת הייתה סגורה בפני פרנהיים!

רמזים מטרימים המצביעים על סופו הלא-מפתיע של גבור-העלילה. בראשית הספור אנו נתקלים בחוסר ידיעה לגבי ההתרחשויות הקודמות, והן נחשפות רק במהלך העלילה. באיזכור לאחור.

כמו: מהיכן מגיע פרנהיים? מדוע אישתו אינה מצפה לו החוזר מהשבי? ובכלל, לא רק שלא חיכתה לו, אלא נסעה לאחותה. מדוע הבית נעול בפניו? איך התינוק מת? רצף האירועים אינו מסופר בסדר כרונולוגי. חשיפת העבר נעשית דרך ההווה.

קרל ניס ואינגה אוהבים ורוצים להתחתן. קרל ניס ופרנהיים, חברו, יוצאים להרים ומפולת קוברת את קרל ניס. פרנהיים מודיע לאינגה על האסון ותוך כדי כך ייתכן שמנצל את חולשתה וכובש את ליבה.

פרנהיים מתחיל לעבוד בחברה המשפחתית ונולד לפרנהיים ולאינגה תינוק. פרנהיים מועל בכספי החברה. ייתכן ששטיינר מציע לו לנסוע למלחמה ע"מ להרחיק אותו. התינוק מת ופרנהיים חוזר. (הדלת סגורה בפניו) - הולך לבקר בבתי קפה ומבין כי "נשתנה דבר בעולם" הוא נוסע לבית הקיץ של השטיינרים,

קונה כרטיסים רק בשביל עצמו. כאות וסימן על חזרתו בידין ריקות ואישתו אינגה עמו. פגישתו עם משפחת שטיינר - ממנה מובן לנו כי הוא אינו רצוי. גם בפגישתו עם אינגה אישתו הוא נתקל בדחיה ובתחושה שאינו רצוי. הוא מבין כי אינגה אוהבת את קרל ניס ורוצה להתאחד איתו מחדש. הוא עוזב את בית הקיץ ללא אינגה. וסוגר את הדלת. בסיום לאחר שהבין כי עליו לעזוב הוא מחליט להיות אקטיבי, ובסוף הסיפור הוא זה **שסוגר את הדלת**. נק' המבט ממנה מסופר הסיפור היא של פרנהיים, בשלב מסוים נקודת המבט עוברת להיות של גרטרוד (אחותה של אינגה). אולם ברוב הסיפור פרנהיים הוא המספר.

נקודת הסיבוך: נקודת הסיבוך בספור היא לאחר המפגש עם השוערת, ולאחר שקבל ממנה את המידע על אישתו ומשפחתה. הוא הולך לתחנת נרכבת וקונה כרטיס נסיעה לבית הקיץ של השטיינרים. קונה כרטיס אחד בלבד כרמז מטרים למה שהוא כבר צפה שתהיה אחריתו ואחרית משפחתו: פירוד ממנה. הגלג לא ייסוב לאחור. זאת נקודת הסיבוך כי מכאן הוא הולך להתמודד עם האמת הפנימית שלו ועל חייו עם אישתו.

השיא בספור: המפגש המלחיץ והמאיים ביותר מבחינתו שש פרנהיים, השיא המקדים הוא עם גיסו; קרל היינץ. זה מיד מעמידו במקומו ונותן לו להבין עד כמה **אין** חזרתו של פרנהיים רצויה לו ולמשפחתו ולא לגישתו אינגה. ולבסוף ההבנה שאינגה מאבדת בו כל עניין ואין לו סיכוי או אפשרות שתחזור אליו

והוא יאלץ לחזור בדד על עקבו. העוול והפגם לא תוקנו. כדרכו של עגנון בקודש. והגיבורים יוצאים תפויים ואבודים בחייהם.

נקודת החוד – הפואנטה: ניתן לראות את נקודת החוד, לאחר שפרנהיים הבין את מקומו בלב אינגה. הוא זה שסוגר את הדלת כמעשה אקטיבי (פעיל) כמו מי שלקח עוז ומחליט לעשות מעשה, והוא ש"סוגר עניין".

איפיון הדמויות:

דרכי האיפיון ב"פרנהיים" הן על פי חפצים, יחס דמויות אחרות לדמות, התנהגות, דרך הדיבור, שפת הגוף, יחס לדמויות אחרות, שם, צבעים, תיאור חיצוני, שאיפות, מקצוע / תחביב, רקע.

אחת מדרכי האיפיון של פרנהיים היא שמו: פאר – נ – היים – בגרמנית המשמעות היא "לנסוע אל הבית". גם באנגלית שמו מעיד על דמותו: פאר- היים – "רחוק מהבית". בשתי המשמעויות יש דיאלקטיקה (דבר והיפוכו) ככל שפרנהיים מתקרב לאיגנה הוא מתרחק ממנה רגשית.

כנ"ל עם ביתו. כאשר הוא מגיע הביתה הדלת נעולה בפניו- הוא רק מתרחק מהבית. קונה כרטיס אחד ולא שניים (לו ולאישתו, שאמורה הייתה לחזור עמו).

פרנהיים מאופיין גם ע"י אנאלוגיות (אנאלוגיה = השוואה) פרנהיים מול קרל ניס (השיבה המאוחרת): כאשר קרל ניס חזר לאחר שהיה ברור שהוא נקבר מתחת למפולת, כולם חשבו כי פרנהיים שיקר כדי להיות עם איגנה ולכן חזרתו של קרל ניס התקבלה באהדה לעומת חזרתו של פרנהיים, כשאף אחד לא חיכה לו והתייחסו אליו בזלזול.

1. פרנהיים מול היינץ שטיינר גיסו: גרטרוד מתייחסת להיינץ בהערצה לעומת איגנה שלא חיכתה לפרנהיים ואף מפרקת את נישואיהם; שטיינר מבוסס כלכלית ופרנהיים עני (ע"פ הסיגריה); לשטיינר בן בריא ותינוק בדרך לעומת פרנהיים שתינוקו מת; את שטיינר פטרו מהמלחמה בעוד פרנהיים הוכרח לנסוע להילחם ואף נפל בשבי. השוואה ניגודית שנייה המבליטה גם היא את מצבו העלוב של פרנהיים.

גם שם המשפחה של איגנה מסמל משהו: שטיינר משמעותו אבן שטארק (מט) משמעותו חזק. כלומר הבסיס של משפחה זו הוא כוח! זאת אפשר לראות בשליחתו של פרנהיים למלחמה וביחס האחות גרטרוד ובעלה היינץ לפרנהיים אשר חזר מהשבי. גרטרוד מאופיינת ע"י מעשיה: היא מאופיינת בסיפור ע"י תלית הכבסם- מזאת ניתן ללמוד שהיא עקרת בית. היא מאופיינת בעובדה שהמציאה סיפור מגוחך על כך שבנה דחף את המיטה ונעל את הדלת מבפנים- מזאת ניתן ללמוד שהיא אישה טיפשה. היא מאופיינת ע"י מחשבותיה על הניקיון (תלית הכביסה, חבלי הכביסה) וכן היא בהריון- מנוגד לביתו של פרנהיים שם התינוק מת ואין מי שידאג לניקיון הבית (הדלת בבית גרטרוד פתוחה לעומת דלת ביתו של פרנהיים).

שטיינר (בעלה של גרטרוד) מאופיין ע"י מעשיו: הוא מאפר את הסיגריה שלו על השטיח משום שאין לו מאפרה זאת בניגוד לפרנהיים עצמו אשר מאפר בגן מתוך אי נוחות. פעולת האיפור על השטיח מביעה זלזול של שטיינר כלפי אשתו אשר מקפידה לאורך כל הסיפור על לובן, טוהר וניקיון של הבית. (גם נימת הדיבור שלו מביעה זלזול כלפיה).

סמלים ומשמעותם בספור:

- א. סיגריה – לפרנהיים יש רק חתיכת סיגריה מעוכה ומשומשת בעוד להיינץ יש סיגריה ארוכה. זה מדגיש את מעמדו של היינץ מול פרנהיים- חזק מול חלש.
- ב. כביסה – מאפיין את גרטרוד ואת האוירה השוררת בביתה. אווירה ביתית וחמה.
- ג. מי פטלים – מאפיין את היחס של גרטרוד ומשפחתה לפרנהיים- מסתכלים עליו בזלזול, בהתנשאות, כמו לילד קטן. אחרת היו מגישים לו קפה או משקה חם אחר כמו למבוגר.
- ד. דלת ומפתח – מוטיב שחוזר בסיפור ומסמל התחלה או דרך או אפשרות כניסה מחודשת. ובסוף סיפור מסמלת גם תהליך של השלמה עם מצב.
- ו. מאפרה – אפר- היינץ מאפר בכוס הפטלים של פרנהיים- מעיד על זלזול בפרנהיים ומדגיש את העובדה שפרנהיים אינו רצוי בבית שטיינר. פרנהיים מאפר בגן- מעיד על אי נוחות ונחיתות.
- ז. כרטיס רכבת- פרנהיים קנה כרטיס רק לעצמו. מדגיש את העובדה שבבית הקפה שמע על כך

שאיננה חזרה לקרל נייס.

ח. נעליים- איננה מביטה בנעליי פרנהיים והוא אומר לה כי למרות שהנעליים ישנות הן נוחות- כלומר, הסדר ישן גם הוא הסדר נוח. כרמז שאולי חזרתם לחיות ביחד הוא דבר טוב ונוח. אולם בסוף הסיפור פרנהיים נוכח לדעת שהנעליים כבר אינן נוחות לרגליו- כלומר- הוא משלים עם העובדה שאיננה והוא כבר לא יחזרו להיות יחד כי דברים השתנו למרות הכל.

מסר ומשמעות

במהלך העלילה יש פערי מידע ונודעים מניעים לסיבוך אשר נוצר. בסוף הסיפור הסיבוך נפתר- אולם גם זאת בנסיבות חידתיות והסיפור עדיין אינו כולו ברור. הסיפור מסופר משני רובדים: א. רובד אישי- מנקודת מבטו של פרנהיים- "השתנה משהו בעולם"- איננה וקרל נייס חזרו להיות יחד ואין למשפחת שטיינר מקום לפרנהיים.

ב. רובד התקופה- "השתנה משהו בעולם" מבחינת התקופה- מלחמת העולם הראשונה הייתה הזעזוע העולמי הראשון והעולם לא שב להיות מה שהיה. היו מפלות שזעזעו את העולם והנעליים שהיו נוחות כי היו ישנות והתאימו לתקופה ההיא, לא יהיו נוחות שוב בתקופה החדשה.

ברובד האישי- במשך הסיפור מותר הסיבוך ואנו יודעים זאת ע"פ מוטיב הדלת- בתחילת הסיפור היא נעולה בפני פרנהיים ואין לו מפתח (כלומר הוא פסיבי בקשר שבינו לבין איננה)... במהלך הסיפור הוא עובר תהליך (תהליך זה הוא העלילה) ובסוף הסיפור הוא זה הסוגר את הדלת- כלומר הוא הופך להיות אקטיבי ומכיר בכך שיחסיו עם איננה הסתיימו.